

Integratieproblemen van de Federatie van Arabische Republieken

N. VAN DAM

Op 17 april 1971 werden Egypte, Libië en Syrië officieel verenigd tot de Federatie van Arabische Republieken (FAR). De daarvoor gekozen datum was niet helemaal toevallig. Precies acht jaar eerder, op 17 april 1963, hadden Egypte, Syrië en Irak ook een poging ondernomen om een federatie te vormen. Deze liep echter direct op een mislukking uit door tegenstand tegen die federatie in Syrië en door vijandigheid tussen Nasser en de Ba'thpartij.¹

De in 1971 gevormde FAR gaf aanleiding tot ernstige onenigheid in Egypte. De beslissing om een federatie te vormen was vrijwel uitsluitend *op presidentieel niveau* genomen, en stuitte in Egypte op grote weerstand bij een meerderheid binnen het Centrale Comité van de Arabische Socialistische Unie (ASU). De oppositie tegen president al-Sadat werd geleid door de Egyptische vice-president 'Ali Sabri. Deze had vooral bezwaar tegen de haastige wijze waarop de federatie tot stand was gekomen en tegen het lidmaatschap van het Ba'thistische Syrië.²

De machtsstrijd die er in Egypte o.a. naar aanleiding van de afkondiging van de FAR ontstond, eindigde ten slotte met grootscheepse zuiveringen in mei 1971, waarbij 'Ali Sabri, Sha'rawi Gum'ah, Sami Sharaf, Muhammad Fawzi en hun aanhangers gevangenen werden gezet. In Egypte waren de interne moeilijkheden met betrekking tot de federatie (voorlopig) afgelopen.

De lid-staten van de FAR blijken echter een aantal fundamentele tegenstrijdigheden te bezitten, die een onderlinge integratie ernstig kunnen bemoeilijken. Als zij te snel en te abrupt een integratie willen forceren, kunnen deze tegenstrijdigheden fataal blijken voor de federatie. Proberen zij echter zeer geleidelijk tot een geïntegreerd geheel te komen, dan hoeven de nu bestaande tegenstrijdigheden niet onoverkomelijk te zijn.

Enkele van de voornaamste fundamentele verschillen tussen de lid-staten van de FAR die een volledige integratie voorlopig in de weg staan, zijn:

- 1 de verschillende partijstelsels;
- 2 de plaats van de islam in de verschillende ideologieën van de lid-staten;
- 3 de samenstelling van de verschillende legers en

de rol van minderheden daarin;

- 4 de verschillende loyaliteiten ten opzichte van de 'natie-staat'.

Het is de bedoeling van dit artikel om iets nader op deze verschillen in te gaan.

1 De verschillende partijstelsels

De enige in Egypte toegestane politieke organisatie is de Arabische Socialistische Unie (ASU). Dat is in feite geen politieke partij, maar een massa-organisatie, die van bovenaf georganiseerd is en het Egyptische regime moet legitimeren.³

Libië heeft als enige politieke organisatie de Libische Arabische Socialistische Unie, die evenals het Egyptische model van bovenaf georganiseerd is.

In Syrië is de Ba'thpartij aan de macht. De Ba'thpartij is in tegenstelling tot de Egyptische en de Libische ASU wel een echte politieke partij, met een duidelijke ideologie. De feitelijke macht ligt bij de Ba'thistische officieren, die ook binnen de Ba'thpartij zelf uiteindelijk de dienst uitmaken. Naast de Ba'th zijn in Syrië ook andere politieke partijen toegestaan, die officieel worden vertegenwoordigd in het Nationale Progressieve Front. Dit zijn de Socialistische Unionisten, de (Syrische) Arabische Socialistische Unie, de Syrische Communistische Partij en de Arabische Socialistische Beweging.⁴ Hoewel

[1] Zie N. van Dam, 'De Ba'thpartij in Syrië (1958-1966)', in: *Internationale Spectator*, Jrg. XXV, nr. 20, 22 november 1971, blz. 1899-1901.

[2] Fu'ad Matar, *Ayn asbah 'Abd al-Nasir fi Jumhuriyah al-Sadat, 1, Asrar Suqut Ru'us al Nizam al-Nasiri* (Wat is er van Nasser geworden in de republiek van al-Sadat, 1, De geheimen van de val van de kopstukken van het Nasseristische regime), Beiroet, 1972, blz. 28-31.

[3] Onder politieke partij wordt hier verstaan: 'the articulate organization of society's active political agents, those who are concerned with the control of governmental power and who compete for popular support with another group or groups holding divergent views.' (Sigmund Neumann, *Modern Political Parties*, Chicago, 1956, blz. 396)

[4] *Mithaq al-Jabhah al-Wataniyah al-Taquadumiyah, 7 Adhar 1972* (Het Handvest van het Nationale Progressieve Front, 7 maart 1972), Damascus, 1972, blz. 19.

deze partijen officieel zijn toegestaan, is het hun verboden om actief te zijn binnen het leger en onder de studenten.

Bij een volledige integratie van de lid-staten van de FAR zouden allereerst de politieke organisaties gelijkgeschakeld moeten worden. President Hafiz al-Asad van Syrië is in dat opzicht gedeeltelijk tegemoetgekomen aan de verlangens van zijn Libische ambtgenoot, al-Qadhdhafi, door de basis van zijn regering te verbreden en andere politieke partijen dan de Ba'th op te nemen. Hoewel dit misschien een eerste stap zou kunnen zijn in de richting van een grote Syrische massapartij met dezelfde structuur als de Egyptische en de Libische ASU, blijft het vrijwel ondenkbaar dat een 'elitepartij' als de Ba'th, waarvan de macht grotendeels afhankelijk is van de Ba'thistische officieren in het Syrische leger, zou kunnen worden veranderd in een massapartij. In dat opzicht heeft de Ba'th haar les geleerd uit de unie tussen Egypte en Syrië die in 1958 gevormd werd. Niet lang nadat de Ba'th zichzelf toen had ontbonden en was ondergegaan in de massapartij van de Verenigde Arabische Republiek, de Nationale Unie, was zij al haar macht kwijtgeraakt. In dat opzicht zijn de Syrische Ba'thisten dus veel voorzichtiger geworden.

Wat betreft de rol van politieke partijen binnen de FAR, bestaan de grootste tegenstellingen tussen Libië en Syrië. Terwijl er, zoals gezegd, in Syrië verscheidene politieke partijen zijn toegestaan, is in Libië iedere politieke organisatie, met uitzondering van de Libische ASU, verboden. Partijactiviteiten worden eerder als een soort verraad gezien. Het eerste wat een bezoeker aan Libië opvalt, als hij aankomt op het vliegveld van Benghazi of Tripoli, is een grote triomfboog waarop geschreven staat: 'Hij die een partij vormt pleegt verraad'. Bovendien heeft de Libische Revolutionaire Raad een wet uitgevaardigd die op het behoren tot een politieke partij de doodstraf stelt.⁵ Het is een nogal vreemde zaak dat in een der lid-staten van de FAR de doodstraf staat op het lidmaatschap van een politieke partij, terwijl dat in een ander land van die federatie, nl. Syrië, een voorwaarde is om aan de macht te komen. Vooral het feit dat de Syrische communistische partij toegestaan is, vormt een doorn in het oog van de fel islamitische al-Qadhdhafi, te meer daar deze partij openlijk de aanwezigheid van militaire adviseurs uit de Sovjetunie in de Arabische wereld aanmoedigt. En dat terwijl al-Qadhdhafi sterk gekant is tegen iedere invloed in de Arabische wereld van buitenaf, of deze nu van de Verenigde Staten komt of van de Sovjetunie, en meent dat de Arabische landen alleen werkelijk tot ontwikkeling

en een waardig bestaan kunnen komen als zij zoveel mogelijk zelfstandig zijn en met elkaar samenwerken.

In juni 1972 leek het ernaar alsof de tegenstellingen tussen Syrië en Libië tot een uitbarsting zouden komen. Op 18 juni 1972, vlak voordat al-Asad, al-Sadat en al-Qadhdhafi een bijeenkomst in Egypte zouden hebben, publiceerde het Libische blad *al-Balagh* een fel anti-Syrisch artikel, getiteld: 'En ook in het land der eenheid worden er nasseristen gevangen gezet.' In het artikel werd Syrië ervan beschuldigd de nasseristische officier Muhammad al-Jarrah gevangen te hebben gezet, nadat deze in februari 1972 als vertegenwoordiger van de Syrische ASU besprekingen van de ASU in Libië had bijgewoond. Eenmaal in Damascus teruggekeerd, werd hem verweten dat hij zich tijdens de besprekingen had gedragen alsof alleen *hij* het Nationale Progressieve Front in Syrië vertegenwoordigde, zonder dat hij daar lid van was.

2 De plaats van de islam in de ideologieën van de lid-staten

Terwijl het Arabisch nationalisme van al-Qadhdhafi sterk islamitisch getint is, wordt in dat van de Ba'th juist een duidelijke scheiding aangebracht tussen staat en godsdienst. Ook het Arabisch nationalisme van al-Sadat is islamitisch getint, maar minder sterk dan bij al-Qadhdhafi het geval is.

In de Ba'th-ideologie is de islam ondergeschikt gemaakt aan het nationalisme. De islam wordt daarin beschouwd als een belangrijk onderdeel van de Arabische nationale cultuur, waarvan alle Arabieren, zowel christenen als moslims, erfgenaam zijn.⁶ Alleen als godsdienst en politiek volledig gescheiden zijn, kunnen ook de vele niet-moslims in de Arabische wereld volwaardige leden van de Arabische natie zijn. Als de islam echter sterk bepalend zou zijn voor het Arabisch nationalisme, zouden niet-moslims daarin altijd een ondergeschikte rol moeten spelen. Juist omdat er in Syrië vele niet-moslims wonen, is het al dan niet aanwezig zijn van een sterk door de Sunnitische (orthodoxe) islam gekleurd Arabisch nationalisme er een belangrijke factor.

[5] Muhammad Jalal Kushak, 'I'tiradat al-Qadhdhafi 'ala al-Tanaqudat al-Suriyah (De bezwaren van al-Qadhdhafi tegen de Syrische tegenstellingen), *al-Hawadith*, 30 juni 1972, no. 816, Jrg. XVI, blz. 24, 25.

[6] Mishil 'Aflaq, *Fi Sabil al-Ba'th* (Op het Pad der Herrijzenis), Beiroet, 1963, derde druk, blz. 32. Zie ook N. van Dam, 'De Ba'th ideologie, Deel I: De orthodoxe richting van 'Aflaq', in: *Internationale Spectator*, Jrg. XXV, nr. 4, 22 februari 1971, blz. 397-399.

In Egypte woont een christelijke minderheid van meer dan 10% van de totale bevolking. Ook van hen kan men moeilijk verwachten dat zij veel enthousiasme opbrengen voor een overheersing van de islam in het Arabisch nationalisme. Desondanks werd op 11 september 1971 bij een referendum door 99,9% van de stemmers (een getal dat wel vaker bij Egyptische referenda voorkomt) een nieuwe Egyptische grondwet goedgekeurd die de islam tot staatsgodsdienst verklaart en de principes van de islamitische wet (Shari'ah) als voornaamste bron voor de wetgeving beschouwt.⁷

In 1972 kwam het in Egypte meermalen tot felle botsingen tussen moslims en christenen. Naar aanleiding daarvan heeft president al-Sadat er in zijn redevoeringen sterk de nadruk op gelegd dat er een einde moest komen aan dergelijke geschillen van godsdienstige aard en dat een sterk nationaal front moest worden gevormd.

Onder het bewind van al-Sadat zijn de islamitische mystieke ordes (Tariqah's) weer sterk tot bloei gekomen. Binnen deze Tariqah's is de Moslim Broederschap, die tijdens het bewind van Nasser sterk werd onderdrukt, bijzonder actief. Het ministerie van godsdienstzaken probeert er echter nauwlettend op toe te zien dat de invloed van de Moslim Broederschap op de Tariqah's niet te groot wordt. De Tariqah's genieten de laatste tijd een bijzonder grote toeloop van arbeiders en jonge academici. Het lijkt alsof het programma van de Moslim Broederschap voor een islamitische theocratie toch in bepaalde opzichten door de Egyptische overheid ten uitvoer wordt gebracht.⁸

Libië is het enige land van de FAR dat vrijwel uitsluitend door Sunnitische (orthodoxe) moslims bewoond wordt. Al-Qadhdhafi hoeft daarom geen rekening te houden met andersdenkende minderheden in zijn land, zoals de staatshoofden van Syrië en Egypte dat moeten doen. Het Arabisch nationalisme van al-Qadhdhafi is dan ook sterk door de islam gekleurd.

Tijdens de onderhandelingen over de vaststelling van de constitutie van de FAR in augustus 1971 vond er een hevige discussie plaats tussen al-Qadhdhafi en de Syrische Ba'thistische delegatie over het wel of niet opnemen van een paragraaf die zou verwijzen naar de islam. In een debat dat vier uur duurde, wist al-Qadhdhafi dat, ondanks het felle verzet van de Syrische delegatie, ten slotte toch gedaan te krijgen. Paragraaf zes van de constitutie luidt nu: 'De federale staat benadrukt de geestelijke waarden en beschouwt de islamitische wet als hoofdbron voor de wetgeving.'⁹

Op 4 december 1972 gaf al-Qadhdhafi in een

rede nogmaals op bijzonder duidelijke wijze te kennen welke plaats hij in het Arabisch nationalisme aan de islam toedacht. Zo zei hij onder meer: 'De politieke slogans en de linkse ideologieën hebben hun eigen mislukking bewezen. Ze zijn niet in staat geweest om de Arabische burgers te mobiliseren voor de strijd tegen de vijand. Heden ten dage is de enige uitweg voor de Arabische burgers om zich te bewapenen met het geloof en samen te stromen onder de banier van de islam, die de Arabieren in het verleden heeft verenigd en hen in staat heeft gesteld om de ene overwinning na de andere te behalen, en die vandaag de enige factor is die in staat is om hen te verenigen en te mobiliseren voor de strijd voor de bevrijding van Palestina, de bezette Arabische gebieden en de heilige plaatsen in de stad Jeruzalem.'¹⁰

De rede van al-Qadhdhafi werd, anders dan gebruikelijk, slechts zeer gedeeltelijk en op bescheiden wijze weergegeven in de Egyptische en Syrische kranten. Het was duidelijk dat de Syrische en Egyptische machthebbers het geenszins met hem eens waren. De woorden van al-Qadhdhafi moeten de Syrische Ba'thisten zeker als die van een reactionair in de oren hebben geklonken.

3 De samenstelling van de verschillende legers en de rol van minderheden daarin

De versmelting van de legers van Egypte, Libië en Syrië tot één leger, met een gemeenschappelijk opbevel, lijkt onder de huidige omstandigheden vol-

[7] Joseph P. O'Kane, 'Islam in the new Egyptian Constitution: Some Discussions in *al-Ahram*', in: *Middle East Journal*, Vol. 26, Spring 1972, No. 2, blz. 148.

[8] 'Islamische Erneuerungsbewegung in Aegypten. Wiederstarken der Muslim Bruder', in: *Neue Zürcher Zeitung*, 3 november 1972. Op 6 januari 1973 werd in Cairo aangekondigd dat de Volksraad binnenkort een wetsvoorstel zou bespreken dat tot doel heeft om het uit het hoofd leren van de Qur'an aan te moedigen. Het wetsontwerp houdt in dat de militaire dienstplicht voor al diegenen die de hele Qur'an uit hun hoofd kennen wordt verkort tot een periode van anderhalf jaar, i.p.v. de gebruikelijke drie jaar. Hetzelfde zou dan moeten gelden voor personen met een middelbare school- of een daaraan gelijkwaardig diploma. *Al-Hayah*, 7 januari 1973.

[9] The Constitution of the Federation of Arab Republics (FAR), *Middle East Journal*, Vol. 25, Autumn 1971, No. 4, blz. 523. Zie ook Rainer Glogow, 'Bericht über eine Diskussion zur Rolle der ideologischen Systeme, zum Islam und zum Problem des Fortschritts in der arabischen Welt mit Mu'ammar al-Qadhdhafi', in: *Orient*, 13. Jahrgang Nr. 3, September 1972, Opladen, blz. 147-150.

[10] *Al-Hayah*, 5 december 1972.

komen onmogelijk. Een belangrijke reden daarvoor is het feit dat in het leger van Egypte en Libië de belangrijkste posten door nasseristische officieren worden bezet, terwijl in het Syrische leger de Ba'thistische officieren de dienst uitmaken. Als nasseristische officieren in Syrië voldoende macht zouden krijgen om het regime van Hafiz al-Asad te bedreigen, zouden zij ongetwijfeld trachten hem ten val te brengen. Het omgekeerde zou het geval zijn als Ba'thistische officieren voldoende macht zouden krijgen in bijv. Libië.

Er is echter nog een veel diepere achtergrond waardoor een integratie van de legers van Egypte en Libië enerzijds en dat van Syrië anderzijds wordt bemoeilijkt. Dat is het feit dat het hogere officierenkorps in Egypte en Libië vrijwel uitsluitend uit Sunnieten bestaat, terwijl de Syrische officieren voor een groot deel afkomstig zijn uit bepaalde minderheden, en wel voornamelijk uit de 'Alawieten, Druzen, Isma'lieten en christenen.¹¹

Als de legers van Syrië, Egypte en Libië zouden worden samengesmolten, bestaat er alle kans dat de Egyptische en Libische Sunnitische officieren op de 'sektarische' antiminoriteitengevoelens van de Syrische Sunnieten zouden gaan spelen, waardoor de positie van de uit minderheden stammende officieren in Syrië gevaar zou lopen. Dat willen dezen begrijpelijkerwijze voorkomen. Men kan zich bijv. moeilijk indenken dat de fel islamitische al-Qadhafi bij een versmelting van de drie legers nog langer de huidige Syrische stafchef Yusuf Shakkur, een Grieks-Orthodoxe christen, in zijn positie zou dulden.¹²

Pas als de politieke systemen in de lid-staten van de FAR gelijkgeschakeld zouden zijn en er bovendien een volledige mentaliteitsverandering heeft plaatsgevonden, waarbij verschillen in godsdienst of bijv. stammenloyaliteiten geen rol meer spelen, kan er een volledige integratie van de legers plaatsvinden, zonder dat het bestaan van de federatie in gevaar wordt gebracht.

4 De verschillende loyaliteiten ten opzichte van de 'natie-staat'

De Arabische taal kent twee woorden voor nationalisme: *Wataniyah* en *Qawmiyah*. Met *Wataniyah*, hetgeen is afgeleid van *Watan* (vaderland), wordt het nationalisme aangeduid dat betrekking heeft op een bepaald gebied met bepaalde grenzen. Een nationalisme dat uitsluitend betrekking zou hebben op bijv. het land Syrië, Libië of Egypte, zou onder de term *Wataniyah* vallen.

De term *Qawmiyah* is afgeleid van *Qawm* (volk)

en duidt dat nationalisme aan dat betrekking heeft op een bepaald volk, zonder dat staatkundige grenzen daarbij van belang zijn. Het Arabisch nationalisme in de zin van *Qawmiyah* heeft betrekking op het hele Arabische volk.

Een einddoel van de FAR is te komen tot eenheid van alle Arabieren in één staat. Alle Arabische staten die zich kunnen verenigen met de doelstellingen van de FAR kunnen toetreden. In de lid-staten van de FAR kan men echter verschillende soorten nationalismen en loyaliteiten aantreffen, die, als zij naast elkaar blijven voortbestaan, integratie kunnen bemoeilijken.

In Egypte is de *Wataniyah*-gedachte sterker ontwikkeld dan de *Qawmiyah*-gedachte. Iemand uit Egypte voelt zich over het algemeen in de eerste plaats een Egyptenaar en dan pas een Arabier. Van de drie lid-staten van de FAR is Egypte de enige die een eigen staatkundige identiteit heeft, die al van zeer vroeg dateert. Egypte bestond als staat al in de tijd van de farao's. In de moderne geschiedenis is het pas na de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1948 als deel van de Arabische wereld gaan handelen. Het is daarom niet verwonderlijk dat het gevoel van het Egyptenaar-zijn meestal veel sterker ontwikkeld is dan het gevoel van het Arabier-zijn.

De huidige staat Libië dateert pas uit 1951, toen het een onafhankelijke federale monarchie, bestaande uit de drie provincies Tripolitanië, Cyrenaica en Fezzan, werd. Een belangrijk probleem waarmee de nieuwe staat geconfronteerd werd was het scheppen van een gevoel van nationale identiteit en eenheid onder de bevolking, aangezien de loyaliteit van de moslim Arabieren jegens hun dorp of stam groter was dan die aan de nieuwe federale staat. Het kweken van een eigen Libische identiteit werd nog eens extra bemoeilijkt doordat grote stukken woestijn de verschillende provincies van elkaar isoleerden, door slechte communicatiemiddelen en het ontbreken van een efficiënt modern administratief apparaat. De rivaliteiten tussen de verschillende pro-

[11] Zie L. C. Biegel: *Minderheden in het Midden Oosten, hun betekenis als politieke factor in de Arabische wereld*, Deventer, 1972, blz. 218-253. De rol van sektarisme, regionalisme en tribalisme in het Syrische leger en de Ba'thpartij wordt nader uitgewerkt in N. van Dam, 'The Struggle for Power in Syria and the Ba'th Party (1958-1966)', dat zal verschijnen in *Orient*, 14. Jahrgang Nr. 1, März 1973, Opladen.

[12] Volgens sommige diplomaten schijnt al-Qadhafi eens tegen al-Asad te hebben gezegd: 'Wat is dat, de Ba'th? Wat is dat, een partij die door een christen, een ongelovige, geleid wordt.' *Al-Dustur*, No. 44, Beiroet, 16 augustus 1971, blz. 12. Met deze 'christen, ongelovige' werd Michel 'Aflaq, de oprichter van de Ba'th-partij, bedoeld.

vincies, en vooral tussen Tripolitanïë en Cyrenaica, hebben de loop van de politieke gebeurtenissen in Libië vanaf 1951 duidelijk beïnvloed.

In april 1963 werd Libië bij koninklijk decreet tot een eenheidsstaat uitgeroepen, verdeeld in tien administratieve eenheden. Deze stap ruimde de bestaande regionale rivaliteiten en loyaliteiten echter geenszins uit de weg.

Op 1 september 1969 veranderde de staatsvorm van Libië opnieuw: een groep jonge officieren onder leiding van kolonel al-Qadhdhafi wierp de monarchie omver en riep de Libische Arabische Republiek uit. De politiek van al-Qadhdhafi is in sterke mate gebaseerd op het Arabisch nationalisme. Volgens hem kunnen de problemen van de Arabische landen alleen worden opgelost als zij een eenheid vormen. Al-Qadhdhafi verlegt met zijn pan-Arabische politiek de nadruk van loyaliteit aan de staat Libië naar loyaliteit aan een 'natie-staat' die alle Arabieren zou moeten omvatten. Het is echter zeer de vraag of het mogelijk is om de grote sprong te nemen van stammen- en regionale loyaliteit naar een loyaliteit aan een alomvattende Arabische natie-staat of voorlopig een deel daarvan, bestaande uit Egypte, Libië en Syrië, terwijl het tussenstadium van een goed ontwikkelde loyaliteit aan een Libische natie-staat wordt overgeslagen. Juist doordat zo'n sprong nogal groot is, wordt de kans misschien vergroot dat de bestaande regionale en stammenloyaliteiten nog eens worden versterkt.¹³

De tegenwoordige staat Syrië dateert als staatkundige eenheid pas uit 1942. Daarvoor heeft een dergelijk Syrië nooit bestaan. In de tijd van de eerste islamitische veroveringen werd met Syrië (al-Sham) ongeveer het gebied aangeduid dat de huidige staten Syrië, Libanon, Jordanië en Israël omvat. Onder het Ottomaanse Rijk was dit gebied in verschillende bestuursdistricten verdeeld. In 1920 werd het gesplitst in Franse en Britse mandaatgebieden. Engeland kreeg een mandaat over Palestina en Trans-Jordanië. De rest van Syrië (al-Sham) werd door de Fransen verdeeld in de republiek Libanon, de staten Damascus en Aleppo, de districten Latakia (met een meerderheid van 'Alawieten) en de Jabal al-Duruz (bewoond door een meerderheid van Druzen) met hun eigen regeringen, en het district Alexandretta. In 1925 werden de staten Aleppo en Damascus verenigd tot de republiek Syrië. In 1939 werd het district Alexandretta door de Fransen aan de Turken afgestaan. En in 1942, tenslotte, werden de districten van Latakia en de Jabal al-Duruz aan de reeds verenigde staten van Aleppo en Damascus toegevoegd, waarmee de huidige staat Syrië ontstond.¹⁴

De staatkundige grenzen van het tegenwoordige

Syrië hebben in feite allerlei vroegere handelsroutes afgesneden. Syrië is dan ook meermalen beschreven als 'een lichaam ontdaan van zijn ledematen'. De vele wijzigingen die de staatkundige eenheid Syrië in de loop van deze eeuw heeft ondergaan, hebben verhinderd dat er zich een duidelijk definieerbare loyaliteit aan een Syrische natie-staat heeft kunnen ontwikkelen. De Wataniyah-gedachte heeft er dan ook nauwelijks vaste voet kunnen krijgen, en de identiteit van het Arabier-zijn (de Qawmiah-gedachte) is veel sterker ontwikkeld dan de Syrische identiteit. Het is dan ook niet zonder reden dat Damascus de bijnaam draagt van 'het kloppende hart van het Arabisme' (Qalb al-'Urubah al-Nabid).

De Ba'thpartij heeft voortdurend iedere pan-Arabische loyaliteit aangemoedigd en heeft iedere loyaliteit aan een kleinere 'natie-staat' als Syrië of Irak van de hand gewezen als een soort provincialisme dat de totstandkoming van de Arabische eenheid in de weg staat. Desondanks wordt de politieke en sociale verbondenheid in Syrië nog steeds sterk beïnvloed door regionale loyaliteiten.¹⁵ Door de grote afstand die er nog steeds bestaat tussen het Arabische eenheidsideaal en zijn verwezenlijking,¹⁶ worden deze regionale loyaliteiten misschien eerder versterkt dan verzwakt.

Uit de verschillen in loyaliteiten in Egypte, Libië en Syrië ten opzichte van de 'natie-staat' kan men de volgende conclusies trekken:

a Terwijl in Syrië en Libië de Wataniyah-gedachte zeer zwak ontwikkeld is, trachten de huidige machthebbers er een sterke loyaliteit ten opzichte van een toekomstige pan-Arabische natie-staat te kweken. Daarbij zijn de regionale loyaliteiten echter blijven bestaan. Gezien de bestaande grote afstand tussen het Arabische eenheidsideaal en zijn verwezenlijking, kunnen deze regionale loyaliteiten nog eens extra de gelegenheid krijgen om zich te verster-

[13] Al-Qadhdhafi is zelf van bedoeïenen afkomst en werd in 1942 in de buurt van Sirte geboren. Zijn vader verkocht zijn kamelen om hem, als enige van zijn stam, te kunnen laten studeren. In Subhah, in het Fezzan-district, doorliep al-Qadhdhafi een school. Van zijn vroegere schoolvrienden zijn er later elf lid van de Libische Revolutionaire Raad geworden. 'Imad al-Takriti, Mu'ammār al-Qadhdhafi, al-Tha'ir wa al-Thawrah (Mu'ammār al-Qadhdhafi, de revolutionair en de revolutie), *Milaff al-Nahar*, No. 66, 6 September 1971, blz. 6.

[14] Sati' al-Husri, *al-Iqlimiyah, Judhuruha wa Budhuruha* (Het Regionalisme, zijn wortelen en kiemen), Beiroet, 1964, tweede druk, blz. 141-152.

[15] Michael H. Van Dusen, 'Political Integration and Regionalism in Syria', in: *Middle East Journal*, Vol. 26, Spring 1972, No. 2, blz. 123-136.

[16] L. C. Biegel, *op. cit.*, blz. 134, 135.

ken. Dit kan een ernstige belemmering vormen voor de verwezenlijking van de Arabische eenheid.

b In tegenstelling tot Syrië en Libië is in Egypte de Wataniyah-gedachte wel sterk ontwikkeld en is het Egyptisch nationalisme krachtiger dan het Arabisch nationalisme. Ook zo'n krachtig Egyptisch nationalisme zou een struikelblok kunnen vormen voor een Arabische eenheid waar Egypte deel van uitmaakt, omdat de Egyptenaren zich in zo'n eenheid door eigen nationalisme 'de meerdere' zouden kunnen voelen van de Arabieren uit andere landen. Aangezien Egypte het Arabische land is met de grootste bevolking en het grootste aantal specialisten en technici, zou zo'n verdeling in 'Egyptenaren' en 'de rest' zich gemakkelijk kunnen voordoen. Vele Syrische officieren hebben in dat opzicht slechte herinneringen overgehouden aan de unie tussen Syrië en Egypte tussen 1958 en 1961.

De toekomst zal misschien uitwijzen welke weg naar de Arabische eenheid de meest belovende is: de grote sprong van regionalisme en tribalisme naar pan-Arabisme, waarbij het stadium van de kleinere natie-staat (Wataniyah-gedachte) wordt overgeslagen óf de geleidelijke weg via een geïntegreerde kleinere natie-staat.

Men kan zich nog een derde mogelijkheid voorstellen, waarbij eerst die Arabische staten waar de Wataniyah-gedachte zwak ontwikkeld is (bijv. Syrië en Irak) een federatie zouden vormen, om vervolgens, na geïntegreerd te zijn, over te gaan tot een federatie met de staten die wel een krachtige Wataniyah-gedachte kennen. Uit deze laatste federatie zou ten slotte de Arabische eenheid kunnen ontstaan.

Hierbij moet echter nog worden opgemerkt dat een Arabische unie tot mislukking gedoemd is als een der lid-staten een grote niet-Arabische bevolkingsgroep zou hebben, zoals de Koerden van Irak of de bewoners van Zuid-Soedan. Een unie waar dergelijke 'Arabische' staten lid van zijn kan alleen slagen als aan de niet-Arabische bevolkingsgroepen volledige autonomie wordt gegeven.